SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Lakivaliokunnalle

Dnro K2022-10 1(4)

17.10.2022

Kuuleminen 18.10.2022

HE 144/2022 VP EDUSKUNNALLE LAEIKSI ESITUTKINTALAIN 3 LUVUN 11 §:N JA OIKEUDENKÄYNNISTÄ RIKOSASIOISSA ANNETUN LAIN 1 LUVUN 8 A §:N JA 5 LUVUN 13 §:N MUUTTAMISESTA

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä Asianajajaliitto) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta.

Esityksessä on kattavasti perusteltu, miksi alaikäisiin kohdistuvien rikosten käsittely tulisi säätää kiireelliseksi. Tällä hetkellä lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyajat ovat pidempiä kuin aikuisiin kohdistuneiden rikosten käsittelyajat. Tilanne on kestämätön, sillä tieteellisen tutkimuksen valossa on selvää, että lapset kärsivät pitkistä käsittelyajoista vielä enemmän kuin aikuiset. Asianajajaliitto pitää kannatettavana sitä, että lapset asetetaan rikosprosessissa erityisasemaan, kuten Suomea sitovat kansainväliset sopimukset edellyttävät. Asianajajaliitto kannattaa esitystä ja sen tavoitteita.

Asianajajaliitto pitää kannatettavana, että myös yksityisyyteen, kunniaan ja rauhaan kohdistuvat rikokset otetaan kiireellisyyssääntelyn piiriin. Kyse on suurimmaksi osaksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta nuorten keskinäisestä rikollisuudesta, jossa asianomistajasta levitetään esimerkiksi halventavia kuvia tai tekstejä suuren joukon saataville. Nämä rikokset saattavat kuulostaa lieviltä, mutta käytännössä tällaiset rikostyypit aiheuttavat usein vahinkoa lapselle ja lapsi saattaa esimerkiksi jättäytyä pois koulusta hänestä levitettävän materiaalin vuoksi. Tällaisiin tekoihin pitää pystyä puuttumaan nopeasti ja tehokkaasti ja asianosaisille tulee osoittaa, että kyseinen toiminta täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja siitä seuraa rangaistus. Nopea puuttuminen on sekä rikoksesta epäiltyjen että asianomistajien etu ja mahdollistaa myös laittomasti leviävän aineiston poistamisen. Nopealla käsittelyllä on sekä erityis- että yleisestävä vaikutus. Parhaassa tapauksessa teot ohjautuvat ripeästi jo esitutkinnasta sovitteluun. Sovittelua tulisi tällaisissa asioissa käyttää laajasti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Oikeudenkäyntien pitkä kesto on ongelma suomalaisessa oikeusjärjestelmässä, ja Suomi on saanut asiasta useita langettavia tuomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta. Pitkät käsittelyajat ovat ongelma kaikkien rikosprosessin osapuolten kannalta, mutta sen lisäksi viivästykset vaarantavat oikeusvarmuuden ja lopulta oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Voidaan todeta, että ”justice delayed is justice denied”. Asianajajaliitto nostaa esiin, että uudistus ei saa johtaa siihen, että kaikkien muiden rikosasioiden käsittelyajat pidentyvät entisestään.

PL 194, FI-00101 Helsinki
PB 174, FI-00101 Helsingfors
Mikonkatu 25, FI-00100 Helsinki
Mikaelsgatan 25, FI-00100 Helsingfors
puh. +358 (0)9 6866 120
info@asianajajaliitto.fi
info@advokatforbundet.fi
asianajajaliitto.fi
advokatforbundet.fi

Esityksessä esitetyt resurssit eivät ole riittävät 30 päivän aikarajan noudattamiselle, eikä kyseinen aikamäärä ole muutoinkaan täysin perusteltu. Tästä syystä Asianajajaliitto ehdottaa, että rikosprosessille ei säädetä 30 päivän aikarajaa käräjäoikeudessa tuomioistuinkäsittelylle, vaan aikaraja olisi esimerkiksi 60 päivää tai asia jäisi yleisen kiireellisyysperiaatteen varaan myös käräjäoikeudessa.

Asianajajaliitto näkee 30 päivän määräajassa useita käytännön ongelmia. Aika on yksinkertaisesti liian lyhyt, jotta pääkäsittely ja siihen valmistautuminen pystyttäisiin turvaamaan. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 13 §:n 3 momentti ei pysty vastaamaan näihin seuraavaksi esitettäviin ongelmiin.

Pelkästään henkilöiden haastaminen käsittelyyn vie helposti useamman viikon, jolloin todellinen käytettävissä oleva aika valmistautumiseen saattaa jäädä hyvin lyhyeksi. Asianosaisille tulisi jäädä riittävästi aikaa etsiä itselleen lainoppinut avustaja, mikä voi olla vaikeaa lyhyessä ajassa. Alaikäisten käsittelyihin osallistuvat usein myös huoltajat sekä sosiaalitoimen edustajat, joiden tulisi nopealla aikataululla saada järjestettyä oikeudenkäyntipäivä vapaaksi.

Erityisesti seksuaalirikosasioissa vahingonkorvausvaatimuksen laatiminen saattaa edellyttää erilaisten lausuntojen pyytämistä sekä joskus myös ulkopuolisen henkilötodistelun nimeämistä. Vahingonkorvausvaatimus pitäisi myös antaa tiedoksi jutun vastaajalle ennen oikeudenkäyntiä. Lisäksi puolustuksen tulisi voida perehtyä asianomistajan videotallenteeseen, jonka puolustus voi lähtökohtaisesti tehdä vain virka-aikaan poliisilaitoksen tiloissa. Kyseinen aikamäärä aiheuttaa sen, että henkilöiden oikeusturva heikkenee, koska puolustus ja asianomistajan avustaja eivät välttämättä ehdi riittävästi paneutua asiaan.

Edelleen vaikka osapuolilla olisi jo lainoppinut avustaja esitutkinnassa, tulee tieto käsittelypäivästä hyvin nopeasti, jos aikamääre on 30 päivää. Tällöin on iso riski siitä, että lasten asioissa joudutaan käyttämään huomattavasti avustajapuolella sijaisia, mitä ei voida pitää toivottavana tai lapsen edun mukaisena – oli sitten kyse puolustuksesta tai asianomistajapuolesta. Asianajaliitto huomauttaa, että lasten asioiden säätäminen kiireelliseksi edellyttää lähtökohtaisesti sitä, että jokaisella vastaajalla ja asianomistajalla tulee olla lainoppinut avustaja jo esitutkinnassa.

Lisäksi usein lasta ei asianomistajana kuulla enää käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti, vaan lähes poikkeuksetta pääkäsittelyssä käytetään esitutkinnassa tehtyä videotallennetta. Täten itse käräjäoikeuden käsittely ei ole asianomistajalle niin vahingollista kuin esimerkiksi esitutkinnan venyminen. Vastaajan vastakuulusteluoikeus voi toteutua monissa asioissa vain esitutkinnassa, koska lasta ei välttämättä kuulla käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti, joten lainoppineiden avustajien käyttöön tulee kiinnittää erityistä huomiota jo esitutkintavaiheessa.

Liian lyhyt aikamääre johtaa myös siihen, että jo nyt ylityöllistetyissä käräjäoikeuksissa joudutaan pitämään käräjätuomareita ”varalla” tai vastaavasti jutut joudutaan istumaan ylimääräisinä, jotta ne ehditään käsittelemään lain edellyttämässä ajassa. Lapsirikosasiat ovat varsinkin pääkaupunkiseudulla, jossa näitä juttuja on lukumääräisesti eniten, tällä hetkellä keskitetty usein niiden hoitamiseen erikoistuneille poliiseille, syyttäjille ja tuomareille. Liian tiukka kiireellisyysvaatimus johtaa siihen, että asioita joudutaan jakamaan myös sellaisille henkilöille, joilla ei ole kokemusta kyseisiin rikoksiin liittyvistä erityispiirteistä. Tämä ei ole suotava kehityskulku ja se asettaa asianosaiset keskenään eriarvoiseen asemaan. Erikoistumisen lisäämistä on suositeltu useissa eri raporteissa (mm. LEAN-raportti) ja Asianajajaliitto pitää kannatettavana, että lapsiin liittyviä rikosasioita käsittelevät henkilöt, joilla on erityisosaamista kyseisistä jutuista. Kyseiset resurssit eivät riitä takaamaan tätä.

Asianajajaliitto ymmärtää, että esityksessä on haluttu systemaattisesti sama kiireellisyysaika kuin alaikäisten syytettyjen osalta. Systematiikka ei saa kuitenkaan mennä tarkoituksenmukaisuussyiden edelle. Tälläkin hetkellä Asianajajaliiton tiedossa on, ettei säädetty 30 päivän aikamääre toimi edes alaikäisten rikoksesta epäiltyjen kohdalla, vaan säännöstä joudutaan usein kiertämään. Käräjäoikeudet eivät yksinkertaisesti pysty vajailla resursseilla noudattamaan asetettuja määräaikoja. Mikäli rikosprosessin kesto ei yleisesti ottaen olisi niin pitkä kuin se nyt on, ei erityiselle kiireellisyysperusteelle olisi välttämättä tarvetta. Asiassa on olennaista, että käsittelyajat eivät olisi vuosien mittaisia; muutamien kuukausien eroilla käsittelyn kestoissa ei liene suurta merkitystä, jos prosessin kokonaiskesto on kohtuullinen.

Mikäli aikamääreeksi säädetään 30 päivää, niin esityksen resursseja tulisi lisätä. Nyt esitetyt lisäresurssit eli kahdeksan tuomaria, kahdeksan sihteeria ja kaksi haastemiestä eivät ole riittävät. Erityisesti haastemiesten määrä vaikuttaa vähäiseltä ja aiheuttaa entisestään ongelmia, koska asianosaiset saavat tietää käsittelystä liian myöhään.

Lisäksi Asianajajaliitto toteaa, että nyt käsillä olevassa uudistuksessa keskitytään käytännössä ainoastaan käräjäoikeusvaiheeseen, joskin esitutkinnan kiireellisyyteen myös esitetään muutosta. On toki totta, että suuri osa käräjäoikeuksissa annettavista tuomioista jää lainvoimaisiksi. Toisaalta varsinkin lapsiin kohdistuvissa rikosasioissa muutosta haetaan varsin usein. Ei ole sen paremmin asianomistajaa kuin vastaajaakaan lohduttava tieto, että käräjäoikeudessa asia kyllä saadaan tuomioon asti käsitellyksi reilussa kuukaudessa, jos prosessin kokonaiskesto hovioikeusvaiheineen joka tapauksessa on vuosia. Nyt paikataan yhtä kohtaa rikosprosessin kokonaisketjussa, joka valitettavasti ei ratkaise oikeudenkäyntien keston kokonaisongelmaa millään tavoin kokonaisuudessaan.

Muilta osin Suomen Asianajajaliitto pitää esitystä kaikilta osin kannatettavana.

Helsingissä 17. päivänä lokakuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Suomen Asianajajaliiton pääsihteeri

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

LAATI

Asianajaja Hanna-Maria Seppä, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosprosessioikeuden asiantuntijaryhmässä.

PL 194, FI-00101 Helsinki
PB 174, FI-00101 Helsingfors
Mikonkatu 25, FI-00100 Helsinki
Mikaelsgatan 25, FI-00100 Helsingfors
puh. +358 (0)9 6866 120
info@asianajajaliitto.fi
info@advokatforbundet.fi
asianajajaliitto.fi
advokatforbundet.fi